

סין נערכת ל"מאבק" ממושך

טוביה גרינג | 4 באפריל, 2023 | גיליון 1708

במארס זקף לזכותו מנהיג סין, שי ג'ין-פינג, הצלחות משמעותיות. שי "נבחר" לכהונה שלישית כנשיא המדינה, ובענייני חוץ, הוא תיווך את הנורמליזציה בין ערב הסעודית לאיראן, ללא כל מעורבות אמריקאית. שני המהלכים התרחשו בשיא האספה השנתית של בית המחוקקים הסיני, "שני המושבים". במהלכם העביר המנהיג רפורמות מקיפות שנועדו להגביר את ההסתמכות העצמית של סין בטכנולוגיה ובכלכלה מול היריבות במערב. מהנאומים שנשא באספה עלה כי ארצו תמשיך במדיניות חוץ פעלתנית נגד הסדר העולמי שמובילה ארצות הברית. המגמות הללו צפויות להקשות על ישראל להמשיך ולנקוט את המדיניות המאוזנת מול המעצמות. כעת עליה לקחת בחשבון את משקלה הגובר של סין בזירות הדיפלומטיות והביטחוניות של המזרח התיכון, שמהן נמנעה עד כה, וכן את יחסיה המתהדקים עם איראן ורוסיה. ישראל נדרשת לחשיבה מחדש על הדינמיקה האזורית לצד דיאלוג ער עם השחקנים הרלוונטיים כדי להבטיח את האינטרסים הביטחוניים והכלכליים שלה. לבסוף, ההסלמה בין המעצמות מחייבת היערכות לתרחישי קיצון, בראשם מלחמה במצר טאיוואן.

לאחר כהונה של עשור כנשיא המדינה, הפרלמנט הסיני בחר פה אחד בשי ג'ין-פינג לכהונה בת חמש שנים נוספות. מעמד ההצבעה - שבה היה שי המועמד היחיד - נערך כחלק מאירועי "שני המושבים", הכינוס הפוליטי השנתי החשוב ביותר של הממשלה הסינית. השלב המרכזי של האירוע מתפרס לרוב על פני כשבוע ימים בחודש מארס, ובמהלכו מתכנסים בבייג'ינג כשלושת אלפי צירים של הקונגרס הלאומי העממי (NPC), שהוא הזרוע המחוקקת, וכאלפיים נציגים מטעם הגוף הבכיר בסין לייעוץ פוליטי, ה-CPPCC. במהלך הכינוס, ראש הממשלה מציג דוח עבודה, הקונגרס מעביר חקיקה, מבצע שינויים בחוקת המדינה ומאשר מינויים במנגנוני המדינה.

שני המושבים זכו השנה למשנה חשיבות מכיוון שנערכו לאחר הקונגרס ה-20 של המפלגה הקומוניסטית הסינית (המק"ס) באוקטובר האחרון. באותו כינוס חמש-שנתי, שי התמנה לכהונה שלישית גם כמזכיר המפלגה ומפקד הצבא. החל משנות השמונים, המק"ס נוהגת לערוך בכל שנה חמישית רפורמות מקיפות במבנה המפלגה והמדינה וביחסי הכוחות ביניהן כדי להתאימם לסדר העדיפויות של ההנהגה הנכנסת ולחזונה, בכפוף להתפתחויות חיצוניות ופנימיות. בדומה לרפורמות שהוסכמו ב-2018, גם השנה אישר הקונגרס שינויים מהותיים

במבנה המדינה-מפלגה, שממשיכים את מגמת ה"בליעה" של הממשלה על ידי המק"ס וטשטוש הקווים המפרידים ביניהן.

השינויים משקפים את האמונה של שי כי רק מפלגה חזקה וריכוזית תוכל להתמודד עם האתגרים מבית ומחוץ, ובמיוחד עם היריבה האסטרטגית ארצות הברית. אכן, במהלך פגישה מתקשרת שנערכה בפתח שני המושבים בין שי לנציגים מהמגזר העסקי המקומי, המנהיג הסיני הפתיע את הצופים כשבחר להשתלח ישירות בארצות הברית ככוח המניע לדבריו מאחורי "האתגרים חסרי התקדים" שסין מתמודדת איתם. חרף המתח הגובר בין המעצמות, שי נמנע בשנים האחרונות מביקורת מפורשת על וושינגטון, ונתן לדיפלומטים הסינים להתנצח עם הניצים במערב. לכן הבחירה לסמן אותה במפורש ובחדות כמובילה את הניסיונות של המערב "להכיל, לחסום, ולדכא" את סין הייתה יוצאת דופן.

למעשה, עיון בכתביו של שי מלמד שכבר בשלב מוקדם בחייו הפוליטיים הוא ראה את המערב וארצות הברית בפרט דרך משקפיים של מלחמה קרה. ברם, מלחמת הסחר שהוביל ממשל הנשיא טראמפ, אשר השתכללה בהמשך למלחמה טכנולוגית וגיאופוליטית מקיפה, חידדה עבורו את הצורך בהסתמכות עצמית כלכלית וטכנולוגית. ממשל בידן אף העצים את המאמצים לנתק את סין מטכנולוגיות קריטיות, ובניגוד לקודמו, הוא אף מצליח לרתום למהלך בעלות ברית מרחבי העולם. המענה הסיני משתקף ברפורמות האחרונות, שכללו את העצמת כוחו של המשרד למדע וטכנולוגיה (MoST) דרך נציבות מפלגתית חדשה, שאותה צפוי להוביל שי. השינויים יאפשרו למשרד להתמקד בניהול ה"מאקרו" של התחרות בחדשנות ולעודד פיתוח מקומי של מחקר בסיסי, טכנולוגיות ליבה, ופתרון "צווארי בקבוק" מצד המערב, דוגמת מגבלות על ייבוא שבבים ומנועי מטוסים. בנוסף הוקמה לשכת נתונים לאומית (NDB), שתפעל תחת הגוף הבכיר בסין לתכנון מאקרו-כלכלי (ה-NDRC), וצפויה לנהל את כל "כלכלת הנתונים" במדינה.

גם המגזר הפיננסי זכה לדגש ברפורמות השנה, ביניהן הקמת מנהלת ממשלתית חדשה לרגולציה פיננסית לאומית (NFRA) ושדרוג הנציבות הרגולטורית לניירות ערך (CSRC). כן הוחלט לצמצם בחמישה אחוזים את כוח האדם בכלל מנגנוני השלטון והמפלגה. השינויים משקפים את האתגרים המערכתיים שלפתחה של הכלכלה הסינית.

מעבר ליריבות הכלכלית עם ארצות הברית, השלכות המלחמה באוקראינה והגבלות הקורונה, בייג'ינג מתמודדת עם שורת אתגרים: יחס חוב-תוצר הולך ותופח (בסוף 2022 עמד על 273 אחוזים), אוכלוסייה מזדלזלת, בועת נדל"ן, זיהום משאבי טבע, האטה בייצוא ובייבוא, חיסכון גבוה של משקי בית, ואי-שוויון בהכנסות. אם היריבות עם ארצות הברית תסלים - למשל עקב פלישה סינית לטאיוואן - על בייג'ינג להיערך להחרפת הסנקציות המוטלות עליה, בדומה למה שרוסיה מתמודדת עימו בשנה האחרונה.

עד שתרחיש הקיצון מול ארצות הברית יתממש, אם בכלל, ובצל חששות גוברים מהקהילה העסקית הבינלאומית לגבי כיוון ההתפתחות של סין תחת שי, בייג'ינג מנסה לשדר לעולם

"עסקים כרגיל". בחתימת שני המושבים, ראש הממשלה הנכנס, לי צ'יאנג, נראה מחוץ כשאמר לעיתונאים הזרים שארצות הברית וסין חייבות לשתף פעולה כי "בעימות אין מנצחים". כן הבטיח לשמור על סביבה תחרותית, מכוונת שוק והוגנת, שתגן על הזכויות של עסקים במדינה. אלא שגם כאן, "היד הנעלמה" של המפלגה הייתה נוכחת כשהדגיש למאזינים ש"תפקידה של הממשלה החדשה הוא לבצע וליישם באופן מלא את החלטות הוועד המרכזי של המפלגה."

האמביוולנטיות ששידר לי עלתה גם במינוי הבכירים. מחד גיסא, הקונגרס החליט להאריך את כהונתם של 24 מתוך 26 שרים וראשי נציבויות לאומיות, ביניהם ראש הבנק המרכזי, ג'יאנג, ושר האוצר, ליו קון, חרף הגיעם לגיל הפרישה. ההמשכיות נועדה לשדר יציבות והמשכיות במדיניות הממשלה. מאידך גיסא, אחד משני המינויים החדשים הוא השר להגנה לאומית, לי שאנג-פו, המצוי מ-2018 תחת סנקציות אמריקאיות בגין רכש נשק רוסי. בניגוד לשרי הגנה קודמים, בעלי הניסיון הקרבי ופיקודי, לי הוא מהנדס נשק בהכשרתו. הוא ניהל בעבר את תוכניות החלל והסייבר של צבא השחרור העממי (PLA) וכיהן כסגן מפקד הכוח לתמיכה אסטרטגית האחראי על מרחב הסייבר והחלל, לוחמה אלקטרונית ולוחמת מידע. חוץ מההתרסה כלפי ארצות הברית, מינויו מדגיש את החשיבות שמקנה השלטון למודרניזציה הטכנולוגית של צבא סין, על רקע הגבלות הולכות ומחריפות מצד המערב על ייצוא טכנולוגי.

חשוב לציין שאין לפרש הסתמכות עצמית כהסתגרות. ההמחשה הברורה ביותר להמשכיות הצפויה במדיניות החוץ הפעלתנית של בייג'ינג הייתה ההסכם שגובש בתיווך סיני בין ערב הסעודית ואיראן. ב-10 במארס, בעת שני המושבים. הגם שסין התפרצה לדלת פתוחה מבחינת הצורך המובנה של הצדדים הניצים בהסכם, וימים יגידו האם הוא ישרוד, מדובר בפעם הראשונה שבייג'ינג הובילה תיווך כלשהו, ועוד בהצלחה. יתרה מזאת, הוא מקודם בלי נוכחות אמריקאית. סין המחישה בכך שהיא מסוגלת לתרגם את דריסת הרגל הכלכלית והמסחרית הדומיננטית שלה לקידום מטרות דיפלומטיות וביטחוניות כ"חלופה", כביכול, לארצות הברית.

השאיפות העולמיות של סין אינן מסתכמות במזרח התיכון. דוח העבודה של הממשלה ציין כי יוזמת החגורה והדרך (BRI) של שי תציין השנה עשור להשקתה. כטריליון דולרים ומאות מיליארדים ענק של תשתיות ב-165 מדינות לאחר מכן, היוזמה הפכה לרשת מסועפת של "דרכי משי" חובקות עולם שמרכזן בסין וסופן בחלל החיצון. לאורך השנים, היוזמה נאלצה להתמודד עם שורת אתגרי יישום ומימון ולכן ממדיה צומצמו. עם זאת, מקבלי ההחלטות בסין הדגישו שהיא תמשיך לתפוס מקום מרכזי במדיניות החוץ תוך התמקדות בפרויקטים קטנים אך איכותיים ואסטרטגיים יותר, למשל חיזוק שרשראות אספקה, הממד הדיגיטלי, בריאות הציבור, אנרגיה מתחדשת וקשרים בין-אישיים ודיפלומטיה.

בשנים האחרונות שי חשף יוזמות שאפתניות נוספות, בראשן היוזמה הגלובלית לפיתוח (GDI) שנועדה לקדם את יעדי האו"ם לפיתוח בר-קיימא, והיוזמה הגלובלית לביטחון (GSI). בתום

שני המושבים הוסיף שי לשתייה את היוזמה הגלובלית לציוויליזציות (GCI), שטרם הובהרה מהותה. בדומה ל-BRI, כל סיפור הצלחה שיכול להיכלל תחת כותרת פיתוח או ביטחון, אפילו אם התחיל שנים לפני שהיוזמות נהגו, יכול להיכלל תחתיהן. כך נעשה לגבי ההסכם הסעודי-איראני או "יוזמת השלום" של סין למלחמה באוקראינה. בפועל, הן יוזמות אלה מבטאות את האופן שבמסגרתו מקווה בייג'ינג לעצב מחדש את הסדר העולמי כך שישקף את האינטרסים ועולם הערכים שלה, ויערער על העליונות המערבית בהובלת ארצות הברית. ה-GCI, למשל, הוצגה על ידי שי כבשורה של "הציוויליזציה הסינית" לעולם, שהצליחה "להפריך את המיתוס לפיו מודרניזציה שוות ערך להתמערבות".

בשורה התחתונה, שני המושבים והארכת הכהונה של שי מאותתים שסין תמשיך לדחוף את עצמה לקדמת הבמה העולמית. חמש השנים הבאות תעמודנה בסימן הסתמכות עצמית, יציבות פיננסית ומודרניזציה טכנולוגית. עם זאת, סין לא נסגרת לעולם. אדרבה, באמצעות יוזמת החגורה והדרך, מדיניות חוץ פעלתנית וכוחנית ויוזמות חובקות עולם, סין מראה שאינה נרתעת מסיכונים ו"מאבק" מול "ניסיונות הדיכוי, המצור וההכלה" של המערב וארצות הברית, לפי שיטתו של המנהיג. "רוח המפקד" ניכרה היטב במסיבת העיתונאים הראשונה של שר החוץ הטרי צ'ין ג'אנג, שהזהיר את וושינגטון כי אם לא "תלחץ על הבלמים" ותמשיך ללכת בנתיב ה"שגוי", עימות בין שתי המדינות הוא "בלתי נמנע".

בשעה שהדלתות הולכות ונסגרות ממערב, סין תמשיך לראות בישראל, שעדיין היא חולקת "שותפות מקיפה בחדשנות", צוהר להשגת טכנולוגיות ליבה לטובת הסתמכות עצמית שבטווח הארוך תייתר מבחינתה את ישראל. הדבר ניכר במבול המשלחות העסקיות מסין ששוטף את ישראל בחודשים האחרונים, עת הוסרו מגבלות היציאה מסין. במקביל, הדיאלוג האסטרטגי בין ישראל לארצות הברית בטכנולוגיה שהושק ביולי בעת ביקור הנשיא בידן בירושלים יעמיד את השותפות הזו תחת זכוכית מגדלת, במיוחד במגזרי ההיי-טק והאקדמיה, שפחות חשופים לרגולציה.

ההסכם הסעודי-איראני וביקור שי שנערך החודש ברוסיה, שבמהלכו התחייבו הצדדים "להעמיק את המגע עם סביב ענייני ביטחון במפרץ הפרסי", מעידים כי הפעלתנות הדיפלומטית של סין במזרח התיכון צפויה להתעצם. המציאות המתהווה, שבמסגרתה סין וארצות הברית תמלאנה תפקידים מרכזיים בגיאופוליטיקה האזורית - על רקע תחרות גוברת ביניהן והמלחמה באוקראינה - מחייבת חשיבה מחדש על הדינמיקה האזורית. יש להעמיק את השיח עם וושינגטון, בייג'ינג, מוסקבה והשותפות הערביות בפורום הנגב לגבי האינטרסים הביטחוניים והכלכליים של האזור, בדגש על מניעת איראן גרעינית. לבסוף, אם עימות סיני-אמריקאי הוא אכן "בלתי נמנע", ישראל חייבת להיערך לתרחיש קיצון דוגמת מלחמה בין המעצמות במצר טאיוואן ולהשלכות שתהיינה לו על יחסיה עם בייג'ינג.